

SKUPNA USMERJENA RAZPRAVA

»Skupaj smo uspešnejši:
oblikovanje izhodišč za pripravo Nacionalnega programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2021–2030 na področjih vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja in socialnega vključevanja ter zdravstvenega varstva«

26. november 2019, od 9.00 do 14.00

M Hotel, Ljubljana

Poročilo

Zapisale: mag. Marjeta Novak, Natalija Vrhunc, mag. in Dragana Prijanovič

Cilj dogodka je bil oblikovati izhodišča za pripravo Nacionalnega programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2021–2030 na področjih vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja in socialnega vključevanja ter zdravstvenega varstva. Podlaga za izhodišča so bili zaključki predhodnih tematskih razprav in razprav na lokalnih nivojih v okviru projekta Nacionalne platforme za Rome (»*Krepitev nacionalnega*

posvetovalnega procesa v Sloveniji preko nadaljevanja in nadgradnje dela Nacionalne platforme za Rome – SIFOROMA3«).

Na dogodku je sodelovalo 61 udeležencev: predstavniki romske skupnosti, ministrstev (za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti; za izobraževanje, znanost in šport; za okolje in prostor; za javno upravo), Urada za narodnosti, vzgojno-izobraževalnih institucij (vrtci, šole, univerze, izobraževalni centri za odrasle, Pedagoški inštitut), zavoda za šolstvo, centrov za socialno delo, zavodov za zaposlovanje, zdravstvenih institucij, policije, večnamenskih romskih centrov in nevladnih organizacij.

Dogodek so moderirale mag. Marjeta Novak, certificirana profesionalna moderatorka, Natalija Vrhunc, mag., in Dragana Prijanovič.

Dogodek je imel dva dela:

- I. Razprave v treh vzporednih tematskih skupinah:
  - A. Vzgoja in izobraževanje
  - B. Spodbujanje zaposlovanja in socialne vključenosti
  - C. Zdravje in zdravstveno varstvo
- II. Plenarni del: identificiranje presečnih ciljev in ukrepov, ki učinkujejo na več področij in ciljev hkrati.

I. Zaključki tematskih skupin:

A. Vzgoja in izobraževanje

Strateški cilj: Večja vključenost romskih otrok v programe predšolske vzgoje in usvajitev znanja slovenščine kot jezika okolja

Cilj: Usvojen slovenski jezik in temeljne socialne veščine do vstopa v OŠ

Predlogi ukrepov:

- Obiskovanje vrtca vsaj dve leti pred vstopom v osnovno šolo.
- V primeru da obiskovanje vrtca vsaj dve leti pred vstopom v osnovno šolo ni izvedljivo: vsaj dve leti pred vstopom v osnovno šolo zagotoviti znatno in redno izpostavljenost slovenskemu jeziku s programi pridobivanja jezikovnih in socialnih veščin v romskih naseljih.

Cilj: Krepitev znanja romskega jezika in kulture pri romskih otrocih

(kot eden od predpogojev za obvladanje vseh drugih jezikov, začenši s slovenščino, ki pripadnikom romske skupnosti ni materni jezik)

Predlogi ukrepov:

- Spodbujanje večkulturnega in večjezičnega učnega okolja v vrtcu.
- Podpreti učenje romščine kot maternega jezika (poleg učenja slovenščine).
- Poučevanje in predstavitve romske kulture v vrtcih, šolah in lokalnem okolju.
- Ozaveščanje pripadnikov romske skupnosti o pomenu maternega jezika za učenje drugih jezikov.
- Priprava kakovostnega učnega materiala v romščini, upoštevajoč različna narečja.
- Raziskovanje romskega jezika na strokovni in znanstveni ravni z namenom razvoja jezika in bolj učinkovitega poučevanja.
- Usposabljanja rojenih govorcev romščine za poučevanje romskega jezika.

Strateški cilj: Uspešno zaključevanje osnovnošolskega izobraževanja

Cilj: Sistemski mehanizmi podpore za uspešno sodelovanje v učnih procesih

Predlogi ukrepov:

- Sistemizacija romskih pomočnikov (sistemizacija delovnega mesta »romski pomočnik« ali »multikulturalni pomočnik«; identificirati in usposobiti potencialne nove romske ali multikulturalne pomočnike (primanjkljaj!)).
- Odpraviti anomalije v normativih za izvajanje programa osnovne šole (8.a člen Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole – zagotavljanje dodatnega strokovnega delavca za delo z učenci Romi; primer: do 34 romskih otrok na šoli = 1 dodatni strokovni delavec, od 45 romskih otrok na šoli in več = 2 dodatna strokovna delavca; tudi če je npr. 66 romskih otrok na šoli, je šola upravičena do 2-eh dodatnih strokovnih delavcev).
- Dodatno podpreti učence pri izobraževanju z učno pomočjo in ostalimi oblikami podpore, ki jo potrebujejo.

Cilj: Usposobljenost strokovnih delavcev za delo s pripadniki romske populacije

Predlogi ukrepov:

- Oblikovanje in implementacija nabora kompetenc strokovnih delavcev za delo z romskimi otroki.
- Ozaveščanje in krepitev motivacije ravnateljev in strokovnih delavcev za kompetentno delo z romskimi otroki – podprto z ustrežno organizacijo dela (nadomeščanja v primeru usposabljanj; prenos kompetenc na druge in nove sodelavce ...).
- Pridobiti najbolj kompetentne strokovne delavce (zaradi strokovne zahtevnosti je potrebno najti načine, kako za delo z romskimi otroki pridobiti, motivirati in obdržati najkakovostnejše strokovne delavce).
- Učeče se skupnosti: vzpostavitev učečih se skupnosti med strokovnimi delavci v vzgoji za krepitev kompetenc preko izmenjave izkušenj in izzivov ter prenosa znanj.

Cilj: Prepoznavanje izobrazbe kot vrednote in ukrepi za romske starše za stimulacijo obiskovanja pouka

Predloga ukrepov:

- Programi vzgoje za aktivno starševstvo (kot del socialnovarstvenih programov v naselju).
- Mreža »ambasadorjev izobraževanja« – romskih moških in žensk, ki premoščajo zadržke romskih staršev (zlasti očetov, ki imajo večji vpliv na odločitve) do vključitve v vrtec in šole

Strateški cilj: Uspešno vključevanje v nadaljnje izobraževanje in zaključevanje tega izobraževanja za pridobitev znanj in usposobljenosti za lažje vključevanje na trg dela

Cilj: Spodbujanje vključevanja v srednješolsko izobraževanje

Predlogi ukrepov:

- Podpora učencem Romom, **da** se vpišejo v splošne in poklicne ter strokovne srednješolske programe (svetovanje pri poklicni orientaciji, programi za dvig temeljnih in poklicnih kompetenc, mentorstvo in tutorstvo) z zagotovljeno sistemsko finančno podporo.
- Podpora učencem Romom, **ko** se vpišejo v splošne in poklicne ter strokovne srednješolske programe (npr. organizacija in izvedba učne pomoči; sodelovanje z dijaškimi in študentskimi organizacijami; spodbujanje prostovoljstva med mladimi iz večinskega prebivalstva (medvrstniška pomoč)).

Cilj: Razvoj finančne in drugih funkcionalnih pismenosti odraslih

Predlogi ukrepov:

- Razvoj funkcionalne pismenosti na vseh področjih (zdravstvo, CSD, sodišče, DURS, FURS, policija, izobraževalne ustanove...) s pomočjo aktivatorja za pomoč Romom pri nastalih težavah, ki je prisoten na vseh ključnih institucijah
- Programi za razvoj finančne in drugih vrst funkcionalne pismenosti za odrasle Rome kot del socialnovarstvenih programov v naselju
- Programi za zaključitev osnovnošolskega izobraževanja (ljudske univerze ipd.)

Cilj: Spodbujanje vključevanja odraslih v programe formalnega in neformalnega izobraževanja (Vseživljensko učenje)

Predlogi ukrepov:

- Programi za informiranje in svetovanje, krepitev motivacije ter vključevanje odraslih v izobraževanje z namenom krepitev temeljnih in poklicnih kompetenc za večjo zaposljivost
- Podpora v prehodu iz izobraževalnega programa na delovno mesto (npr. mentorji na delovnem mestu).

B. Tematska skupina: Spodbujanje zaposlovanja in socialne vključenosti

Spodbujanje zaposlovanja Romov

Strateški cilj: izboljšati vključenost Romov na trg dela s povečevanjem zaposljivosti Romov in zmanjšanjem brezposelnosti

Predpogoji:

- izobraženost in funkcionalna pismenost v uradnem jeziku;
- finančna stimulativnost (večja razlika med denarno socialno pomočjo in minimalno plačo; zajedanje dolgov v plače ...);
- delovne navade in kulturne razlike v odnosu do dela;
- pripravljenost in motiviranost za iskanje dela → identifikacija tistih posameznikov, ki so motivirani za zaposlitev.

Cilj: Povečati zaposlitvene možnosti mladih Romov

Cilj: Povečati zaposlenost Romov z ustrežno izobrazbo

Cilj: Krepi delovno aktivnost dolgotrajno brezposelnih Romov, ki se pri vključevanju na trg dela srečujejo z največ ovirami

(pomanjkanje izobrazbe in delovnih izkušenj, nestimulativnost, zadolženost idp.)

Predlogi ukrepov (delujejo presečno na vse 3 cilje):

- Vključevanje Romov v ukrepe države na trgu dela (splošni integracijski ukrep):
  - Aktivna politika zaposlovanja (javna dela, učne delavnice);
  - Storitve za trg dela: delavnice za karijerne cilje;
  - Karierna središča - karierno svetovanje.
- Razvoj kompetenc strokovnega kadra za delo z Romi.

- Ozaveščanje romskega in večinskega prebivalstva o pozitivnih učinkih vključevanja pripadnikov romske skupnosti v trg dela; premoščanje predsodkov na obeh straneh in preprečevanje diskriminacije:
  - o poleg že preizkušenih uporabiti sveže komunikacijske kanale (video-vsebine).
- Plačano pripravništvo v nacionalnih in lokalnih institucijah ter nevladnih organizacijah.
- Nadgradnja javnih del, ki imajo večplasten učinek na dobrobit skupnosti:
  - o razviti zelena javna dela (urejanje javnih površin; čiščenje gozdov ...);
  - o javna dela, ki neposredno krepijo kakovost življenja v romski skupnosti (npr. urejanje romskih naselij, pomoč pri socializaciji ... itd.);
  - o javna dela, ki spodbujajo aktivno državljanstvo pripadnikov romske skupnosti: delo v aktivnih romskih društvih;
  - o odprava začasnosti javnih del (utemeljitev: delovna aktivnost ima večplastne učinke; daje pozitiven zgled; dviguje samopodobo; prispeva k skupnosti ...).
- Socialno podjetništvo (v partnerstvu z organizacijami večinskega prebivalstva za postopen prenos in razvoj socialnopodjetniških veščin).
- Romske socialne zadruge (delo na prostem: čiščenje gozdov, permakultura, urejanje javnih površin itd.).
- Stimulacija zaposlovalcem za zaposlovanje Romov (sistemske spodbude).
- Mentorstvo ob zaposlitvi: notranje (v organizaciji) in zunanje; za premoščanje ovir in pridobivanje delovnih navad.

Socialno varstvo, vključevanje, zaščita žensk/otrok

Cilj: Izboljšanje družbeno-ekonomskega položaja ter polne vključenosti pripadnikov romske skupnosti v družbo

Predlogi ukrepov:

- Razvoj socialnovarstvenih programov:
  - o socialno-varstvene programe, namenjene romski populaciji, spodbujati z dodatnimi točkami na razpisih;
  - o nadgradnja obstoječih in razvoj novih vsebin npr. odpravljanje nasilja v družinah in druge tabuizirane teme;
  - o oblikovanje novih programov, ki so usmerjeni na individualno delo z družinami in celostno obravnavo družin;
  - o razviti nekvantificirane indikatorje učinka (niso vsi učinki merljivi, a so pomembni za napredek na področju);
  - o programom z izkazanimi pozitivnimi učinki zagotoviti trajnost.
- Vzpostavitev vsaj 15 večnamenskih romskih centrov: skupinski in individualni programi:
  - o zagotoviti dodatna proračunska sredstva za delovanje VNRC-jev.
- Programi socialne aktivacije
- Izpostavitev pozitivnih zgodb Romov v medijih, institucijah, vzgojno-izobraževalnih ustanovah, skupnostih.

Cilj: sistemsko vzpostavljen multidisciplinarni pristop k zgodnji obravnavi otrok in družin iz ranljivih okolij

Predlogi ukrepov:

- Zagotovitev potrebnih kadrov s kompetencami za delo z romskimi družinami v vseh pristojnih institucijah, zlasti pa na CSD-jih:
  - o določiti standarde: realne kvote socialnih delavcev glede na število romske populacije – upoštevajoč specifične dela (potrebna več časa, usposobljenosti in motiviranosti kot za delo z večinsko populacijo).
- Romske tematiko umestiti na dnevni red strokovnih srečanj (npr. Skupnosti centrov za socialno delo Slovenije itd.).

Cilj: Odprava begov mladoletnih otrok v škodljiva okolja (t.i. prezgodnjih porok)

Predlogi ukrepov:

- Medinstitucionalna usposabljanja za strokovne delavce (tožilstvo, sodstvo, policija, CSD, zdravstvo itd.) za ustrezno strateško, preventivno in intervencijsko ukrepanje (ter uspešno izpeljavo in zaključevanje postopkov) ter poznavanje problematike ter s tem v zvezi krepitev senzibilnosti vseh zaposlenih na pristojnih institucijah:
  - posebno pozornost nameniti usposabljanju zaposlenih v sodstvu in tožilstvu (vključno s sodnimi izvedenci).
- Multidisciplinarni timi za učinkovito ukrepanje.
- Socialnovarstveni programi za starše, mladino in otroke z namenom detabuizacije problematike (nasilje, spolne zlorabe, suženjstvo itd.), osveščanja o problemu in posledicah za posameznika in skupnost.
- Pridobitev sodelovanja predstavnikov romske skupnosti za spreminjanje škodljivih starševskih in mladostniških praks:
  - osveščanje romskih staršev in mladostnikov (socialnovarstveni programi, šole itd.).
- Priročnik o prezgodnjih in prisilnih porokah.
- Preučitev potreb po spremembah kaznovalne politike.
- *Sistemski izzivi:*
  - *pomanjkanje varnih namestitvenih kapacitet;*
  - *pridobitev statusa uradne osebe (zaposlenih v šolstvu, sociali, zdravstvu, nevladnih organizacijah – ki so v sedanjem sistemu osebno izpostavljeni (z imenom in domačim naslovom) v sodnih postopkih).*

Cilj: Odprava prisilnih porok romskih deklic

Predlogi ukrepov:

- Priročnik o prepoznavanju in ukrepanju v primerih prisilnih in prezgodnjih porok.
- Regijski koordinatorji multidisciplinarnih delovnih skupin po vzoru krovne nacionalne institucije – koordinatorja (Služba za preprečevanje in boj proti trgovini z ljudmi).
- Medinstitucionalno usposabljanje institucij za usklajeno postopanje: skupna regijsko koordinirana multidisciplinarna usposabljanja za vse institucije, ki delajo z Romi (CSD, policija, šolstvo, tožilstvo, sodstvo, NVO, zdravstvo, upravne enote, krajevne skupnosti/občine in mestne četrti).
- Sprememba zakonodaje in izboljšanje sodnih praks:
  - potrebno je ozaveščanje in usposabljanje zaposlenih v tožilstvu in sodstvu za dosledno preganjanje kaznivih dejanj, povezanih s prisilnimi porokami (ničelna toleranca). V praksi se pogosto pregon zaustavi z razlago, da gre za kulturne navade. Posledice so zelo škodljive tako za žrtve kot za širšo skupnost, zato je s tako prakso potrebno prekiniti;
  - potreben je tudi premislek o spremembah v kaznovalni politiki:
    - natančno opredeliti primerljivo starost;
    - kriminalizirati odgovornost odraslih (staršev deklic in dečkov), ki omogočajo in napeljujejo k mladoletnim porokam;
    - postopki bi se morali reševati prednostno;
  - eden od razlogov za neprijavljanje sumov kaznivih dejanj s strani strokovnih delavcev je strah pred dodatno izpostavljenostjo in morebitnimi posledicami (maščevanje družin). Dodatna ovira je praksa, da dobijo vabilo na sodišče domov, na osebni naslov. Predlog: pridobitev statusa uradne osebe za strokovne delavce.
- Pridobitev sodelovanja predstavnikov romske skupnosti za spreminjanje škodljivih starševskih in mladostniških praks:
  - Osveščanje romskih staršev in mladostnikov (socialnovarstveni programi, šole itd.).
- Reintegracija žrtev.

C. Tematska skupina: Zdravje in zdravstveno varstvo

Strateški cilj: Doseganje enakosti v zdravju in zdravstvenem varstvu

Cilj: Izboljšanje zdravstvenega stanja pripadnikov romske skupnosti

Cilj: Zmanjšanje umrljivosti dojenčkov

Cilj: Izboljšanje reproduktivnega zdravja vključno z zmanjšanjem mladoletniške rodnosti.

Cilj: Boljše ustno zdravje in koriščenje zobozdravstvenih storitev

Predlogi ukrepov:

- Analiza stanja zdravja in zdravstvenega varstva pripadnikov romske skupnosti po območjih z namenom priprave ustrezne strategije in načrta za zagotavljanje zdravja otrok in odraslih, ki upošteva specifične posamičnih geografskih okolij.
- Ozaveščanje deklic o zdravi nosečnosti in materinstvu.
- Šola za oba bodoča starša.
- Ozaveščanje deklic in dečkov o zdravi spolnosti, upoštevajoč kulturne specifične in tabuiziranost tematike.
- Integrativne dejavnosti za enakopravnost žensk (v šolah, na terenu itd.).
- Ozaveščati zobozdravstveno stroko in ključne institucije za varovanje zdravja (ministrstvo, NIJZ, ZZZS) o katastrofalnem stanju in dimenziji problematike ter identificirati dodatne kadrovske in finančne vire za celovito multidisciplinarno naslavljanje problema (preventiva in kurativa).
- Pristope razvijati skupaj z Romi (izhajati iz njihovih potreb in pričakovanj, jih vključiti v razvoj ustreznih programov itd.).

Presečni ukrepi za izboljšanje zdravstvenega varstva:

- Nadgradnja in optimizacija obstoječih preventivnih programov za razvoj zdravstvene pismenosti in izboljšanje zdravja v romskih skupnostih.
- Prilagoditev obstoječih programov javnega zdravja specifikam romske populacije (otrok in odraslih):
  - v programih na terenu (predpogoj: zagotovljen prostor in minimalna infrastruktura za izvajanje programov);
  - v pristojnih institucijah (vzgoja in izobraževanje, zdravstvo itd.).
- Ozaveščanje in obveščanje staršev in otrok o zdravju in zdravstvenem varstvu:
  - v programih na terenu – v romskem jeziku (podpora romskega aktivatorja); poseben poudarek otrokom (in staršem);
  - v pristojnih institucijah (vzgoja in izobraževanje, zdravstvo itd.).
- V primerih suma na zanemarjanje otrok le-to dosledno prijavljati pristojnim institucijam

Dodatno:

- Nasloviti preprodajo zdravil v romskih naseljih.

Strateški cilj: dostopnost zdravstvenih storitev

Cilj: Premagovanje strukturnih, sistemskih, kulturnih in osebnih ovir za zagotavljanje zdravstvenih storitev pripadnikom romske skupnosti

Predlogi ukrepov:

- Razvoj kompetenc strokovnih delavcev za delo z Romi
- Identifikacija, usposabljanje in zaposlitev medkulturnih mediatorjev (»romskih pomočnikov« v zdravstvu) v zdravstvenih ustanovah – skladno z zakonsko podlago, ki ta institut omogoča znotraj centrov za krepitev zdravja:

- preučiti potrebo po novih poklicnih kvalifikacijah za premoščanje ovir Romom v zdravstvu, kjer ni pogoj medicinska izobrazba.
- Zaposlitvena aktivacija tistih pripadnikov romske skupnosti, ki imajo ustrezno izobrazbo, a se iz različnih razlogov ne zaposlijo v zdravstvenih institucijah:
  - npr. ženske – zaradi tradicionalne vloge v družini;
  - preprečevanje diskriminacije in zagotovitev enakih možnosti za zaposlitev.
- Dostopnost informacij o zdravju in zdravstvenem varstvu v romskem jeziku (letaki ipd.).

Cilj: Zagotovitev zdravstvenih storitev otrokom v predšolskem in šolskem obdobju

Predlogi ukrepov:

- Ozaveščanje in obveščanje staršev in otrok o zdravju in zdravstvenem varstvu:
  - v programih na terenu – v romskem jeziku (podpora romskega aktivatorja); poseben poudarek otrokom (in staršem);
  - v pristojnih institucijah (vzgoja in izobraževanje, zdravstvo itd.).
- Ozaveščanje in razvoj kompetenc strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za specifične romske kulture in za pomen vključevanja romskih otrok v programe zdravstvenega varstva.
- Omogočiti romskim pomočnikom v šoli in vrtcu, da spremljajo otroka na redne zdravstvene preglede in zdravstvene obravnave.
- V primerih suma na zanemarjanje otrok le-to dosledno prijavljati pristojnim institucijam.

II. Presečni cilji in zaključki razprave

Kljub temu da je pridobivanje točnih podatkov za **analizo stanje ter spremljanje in evalviranje napredka zaradi varstva osebnih podatkov praktično nemogoče**, so se udeleženci strinjali, da imajo strokovni delavci na terenu dovolj dober vpogled v dejansko situacijo, ki je dobra osnova za oblikovanje ukrepov.

Udeleženci so poenoteni, da se tematika – zlasti v najbolj ranljivih romskih naseljih na jugovzhodu države zaostuje. Zaradi visoke natalitete (in otroških dodatkov kot pomembnih virov prihodkov družine) se število prebivalstva veča, naselja pa so marsikje nelegalna, komunalno-infrastrukturno neurejena in neprimerna za dostojno bivanje. Getoizacija še dodatno ovira pridobivanje jezikovnih in socialnih kompetenc za polno vključenost v družbo. Zato je eden od predpogojev **ureditev bivanjskih razmer**, kjer občine potrebujejo finančno, strokovno in politično podporo države.

Naslednje ključno področje je **multidisciplinarna obravnava in spremljanje družin v najbolj ranljivih okoljih od rojstva prvih otrok naprej**. Pogoji za to so dovoljšna kadrovska pokritost, usposobljenost za delo z romsko populacijo in poznavanje problematike na strani vodstev vseh ključnih pristojnih institucij (vzgoja in izobraževanje, socialno delo, zdravje, policija, pravosodje itd.), ki temu primerno organizira delo in porabo virov.

Predšolsko obdobje je ključno za usvojitve slovenskega jezika in temeljnih socialnih veščin, potrebnih za uspešno vključitev v šolo. Prav tako je to obdobje ključno za vključenost v programe zdravstvenega varstva in za razvoj odgovornega odnosa za lastno zdravje. Zato je potrebno razvijati **medresorsko sodelovanje na državni ravni, ki podpira celovite programe podpore romskim otrokom (in njihovim družinam) že v predšolskem obdobju**. Le celoviti, multidisciplinarni pristopi za obravnavanje družin so lahko uspešni. V tem smislu je potrebno vzpostaviti in vzdrževati multidisciplinarno sodelovanje na lokalni ravni, in sicer tako za preventivsko kot interventno ukrepanje.

V snovanje in izvajanje ukrepov je potrebno vključiti romsko skupnost, pri spremljanju izvajanja pa kombinirati tako mehke ukrepe (preventiva, ozaveščanje, izobraževanje itd.) kot tudi »trde« (finančne in druge posledice). S tem namenom je potrebno razviti načine za funkcionalno rabo denarne socialne pomoči in otroških dodatkov, prav tako pa nasloviti problem zadolženosti v romskih naseljih – tako tiste iz naslovov

prekrškov (ki delujejo nestimulativno na motivacijo za zaposlitev) kot nelegalnega izposojanja z oderuški obrestmi znotraj naselij.

Ključni presečni cilji, ki se nanašajo na več tematskih področij:

- **Zagotavljati enako institucionalno obravnavo** in doslednost pri izvrševanju vseh predpisov in sankcij ter poenotenje načina in pristopov dela vseh institucij (npr. CSD-jev, tožilstva, sodišč ipd.)

Predlogi ukrepov:

- Zagotovitev potrebnih kadrov s kompetencami za delo z romskimi družinami v vseh pristojnih institucijah.
- Osveščanje vodstvenih delavcev (zdravstvo, socialno delo, vzgoja in izobraževanje) za dosledno ukrepanje v skladu s pristojnostmi in odgovornostmi v primeru zlorab.
- Zagotovitev ustreznih varnih namestitvenih zmogljivosti (npr. okrepitev števila materinskih domov, varnih hiš ipd.).
- Nabor učinkovitih sankcij za spremembo vedenj: npr. funkcionalna raba denarne socialne pomoči in otroških dodatkov, pri čemer je potrebno uvesti sistemsko podprto razporejanje in izplačevanje denarne socialne pomoči, ki se izplačuje kot funkcionalna DSP.
- **V primerih suma na zanemarjanje otrok le-to dosledno prijavljati pristojnim institucijam.**
- **Pomembnost poznavanja terena pri oblikovanju politik.**
- **Medresorsko povezovanje na nacionalni ravni z opredeljenim koordinatorjem, ki bo imel strokovne in kadrovske kapacitete za celovitejšo spremljanje in koordiniranje.**
- **Multidisciplinarni timi na lokalni ravni** za strateško, preventivno in interventno delovanje.
- **Proaktivno sodelovanje romske skupnosti** pri snovanju in izvajanju ukrepov.
- **Ozaveščanje romskega in večinskega prebivalstva** za zmanjševanje predsodkov in preprečevanje diskriminacije.
- **Opolnomočenje žensk.**
- **Promocija pozitivnih zgodb in dobrih praks** (pozitivni zgledi za doseganje sprememb).
- **Zagotoviti dodatna sredstva za občine** z romskim prebivalstvom.
- **Kadrovska okrepitev institucij**, ki imajo zaradi specifik romske populacije večji obseg dela v primerjavi z večinsko populacijo (zlasti CSD, pa tudi zdravstvo, občine, policija itd.).
- **Spodbujanje usposabljanja in zaposlovanja Romov** znotraj pristojnih institucij (ministrstva, centri za socialno delo, zdravstvo idr.).
- **Razvoj kompetenc strokovnih delavcev z multidisciplinarnim pristopom** (npr. seminarja za razvoj kulturnih kompetenc se udeležijo predstavniki socialnega varstva, zdravstvenega varstva, policije, vzgoje in izobraževanja, zavodov za zaposlovanje itd. za optimalno izmenjavo uvidov in izkušenj ter krepitev medresorskih in multidisciplinarnih pristopov).